

Zygmunt Bauman vs. John Urry

– en sociologisk supersværvægtskamp om socialitets-
og mobilitetsmetaforer¹

Jonas Larsen

lektor

Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet

E-post: jonaslar@socsci.aau.dk

Michael Hviid Jacobsen

lektor

Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet

E-post: mhj@socsci.aau.dk

Abstract

In this article, the authors present a clash of two of the titans of contemporary sociological theory, Zygmunt Bauman and John Urry, with special emphasis on the themes of mobility and sociality. Throughout the piece, and particularly by way of metaphors, Bauman's and Urry's understandings of several quintessential sociological issues are opposed, including: the metaphor of liquid modernity versus the mobility paradigm, tourists and vagabonds versus network capital, mismeeting versus meetingness, non-places versus moorings, society under siege versus mobile network society, moral/utopian sociology versus descriptive/dystopian sociology. The authors conclude the piece not by proclaiming victorious one of the combatants, but by insisting that Bauman and Urry both provide important, yet highly incompatible, analyses of contemporary social landscape.

Keywords: Zygmunt Bauman, John Urry, modernity, mobility, sociality, materiality, metaphors, the true versus the interesting

"Strange words simply puzzle us; ordinary words convey only what we know already; it is from metaphor that we can best get hold of something fresh"

Aristoteles, *Rhetoric* III, 1410b

Mod en metaforisk socialitets- og mobilitetssociologi

Zygmunt Bauman og John Urry er nogle af nutidens sociologiske supersvær- vægttere, der forekommer at være konstant 'på farten' – både i bogstavelig og i overført betydning. De rejser begge til utallige møder, symposier og konferencer rundt omkring i verden, hvor de duellerer på ord med hinanden og andre sociologer om problemstillinger så som globalisering og ikke mindst mobilitet. Hos såvel Bauman som Urry er mobilitet et kernebegreb til at forstå modernitetens transformation fra fast og forankret til mere flydende og flygtig. Begge argumenterer for, at vores samtid kendetegnes ved stadig mere intensive og vidtrækkende mobiliteter af mennesker, objekter, idéer og informationer. Vi lever så at sige i en mobilitetens tidsalder, og mobilitet udgør derfor et kernebegreb i deres samtidsdiagnoser om henholdsvis den 'flydende modernitet' (Bauman) og en 'sociologi hinsides samfund' (Urry). Mobiliteten bliver for dem begge dermed en indgangsportal eller prisme til at forstå mere fundamentale og omsiggribende ændringer i de forandrede socialitetsformer, og begge har de i den forbindelse udviklet en række mobile metaforer til at indfange karakteren af nutidens samfund.

Selvom de begge således repræsenterer en slags mobilitetssociologi (og hvor Urry i særdeleshed ofte henviser direkte til Baumans arbejde), er der dog også grundlæggende teoretiske og normative forskelle i deres anvendelse af sociologiske metaforer og i deres dagsordener. Lidt forsimplet kan man sige, at mens Baumans normativ-moralske og anti-systemiske sociologi vægter mobilitetens negative, opløsende og stratificerende konsekvenser, betoner Urrys mere distancerende, deskriptive og systemiske blik, hvorledes moderne samfund rekonstitueres gennem diverse mobiliteter. Denne artikel konfronterer Bauman og Urrys forståelser af mobilitet og socialitet gennem en kritisk-komparativ læsning og udlægning af nogle af deres centrale metaforer. Artiklen er i sig selv opbygget og udtænkt metaforisk som en slags sociologisk supersvær- vægts- boksekamp over seks omgange, der hver især består af en kort infigt mellem Baumans og Urrys respektive perspektiver og metaforer. Der vil således forekomme en del punching, jabbing, positionering og parader, men vi kan imidlertid ikke tilbyde et egentligt dramatisk knockout. Afslutningsvis vil vi dog kort vende tilbage til, hvad det er Bauman og Urry – sammen og hver især – kan tilbyde sociologien med hensyn til forståelsen af socialitet og mobilitet, og vi vil kort diskutere, hvordan man rimeligvis kan vurdere mere poetisk-litterære islæt som metaforer i sociologisk sammenhæng. Som i enhver boksekamp

har kombattanterne i denne artikel ringhjørnesekundanter (for Baumans vedkommende Michael Hviid Jacobsen og for Urrys vedkommende Jonas Larsen), men sekundanternes rolle er reduceret til udelukkende at være af iagttagende karakter, og de blander sig dog ikke synderligt i kampen. God kamp.

Indgangsmarch: Med metaforisk melodi

Ifølge George Lakoff og Mark Johnsons klassiske *Metaphors We Live By* (1980) er de menneskelige måder at begribe verden på, vores tankeprocesser og begrebskonstruktioner til at indfange en kompleks ydre virkelighed med, i vid udstrækning metaforiske. Allerede før denne indsigt kom på mode i samfundsvidenskaberne konstaterede Robert A. Nisbet på tilsvarende vis:

Det fremgår tydeligt af mange generelle studier af den kognitive proces, og særligt af kreativ tænkning, at tankehandlingen ofte i sine mere intense faser er uadskillelig fra metaforer – fra den intuitive, ikoniske og indkapslende forståelse af et nyt fænomen eller en ny proces (Nisbet 1969:5).

Selvom metaforerne fra forskelligt hold har været højt besungne, har skepsisen over for metaforbrug i store dele af sociologiens historik været ganske betragtelig, og andetsteds bemærkede Nisbet således, hvordan ”det er let for positivisterne at afvise metaforer som ’uvidenskabelige’, som en erstatning for rationel og videnskabelig ræsonnement, som tilhørende de mere fortryllede sider af tilværelsen – kunst, religion og myter” (Nisbet 1976/2002:33). Positivister, realister og andre kritikere af metaforer har været af den opfattelse, at metaforer ikke var andet end sløringsmekanismer, der med sproglige kneb eller retoriske tricks forsøgte at forføre læseren uden at tilbyde ny eller sand viden om den faktisk eksisterende virkelighed. Eftersom de fleste positivister nu efterhånden enten er døde eller har konverteret til mindre rigide videnskabsforestillinger, er denne bastante afvisning af metaforer i dag nok en saga blot, men det var en udbredt opfattelse i store dele af det 20. århundredes sociologi, at metaforer tilhørte kunst og litteratur, ikke rationel videnskab. Ikke desto mindre påviste Nisbet – og efter ham adskillige andre – at mange af sociologiens klassiske grundtemaer som fremmedgørelse, social stratifikation, autoritet, social orden og sociale forandringsprocesser så som rationalisering, sekularisering, urbanisering, disorganisering og industrialisering faktisk ikke

blev opdaget af noget, der blot tilnærmelsesvis minder om en positivistisk forståelse af 'videnskabelig metode', men at metaforer vedvarende har udgjort en righoldig sociologisk inspirationskilde i forståelses- og formidlingsmæssige sammenhænge, herunder særligt i forhold til de mangfoldige måder, hvorpå socialitet – og forandringer heri – er blevet forstået (jf. Rigney 2001; Jacobsen 2007). Metaforer kan udføre forskelligartede funktioner i forståelsen, analysen og beskrivelsen af sociale fænomener (det, der kan kaldes: transformation, transferens, transportation, transgression, transmutation og transcendens; jf. Larsen & Jacobsen 2008), men vigtigst af alt får de samfundsforskeren selv og vedkommendes læsere til at betragte den umiddelbare perception og forståelse af verden – herunder f.eks. empirisk materiale eller mere filosofisk funderede verdensanskuelser – med et kreativt og kritisk blik, 'som om' den midlertidigt var noget andet. Herved omorganiseres, omstruktureres og udvides ens til alle tider begrænsede forståelse af eller overblik over den sociale verden, for, som Daniel Rigney ganske rigtigt skriver, "hvem har nogensinde set hele samfundet?" (Rigney 2001:2). Den metaforiske tilgang til studiet af sociale fænomener kan derfor betegnes en 'genbeskrivende' eller 'rekontekstualiserende' metode, fordi metaforerne netop muliggør, at man midlertidigt løfter et fænomen ud af dets indlejring i virkeligheden og placerer det i en anden og ofte overraskende ny kontekst. Man genbeskriver med andre ord den sociale verden eller udvalgte dele heraf ved hjælp af nye ord, nye sammenhænge og nye betydninger med det formål enten at informere, provokere eller generere nye forståelser.

Til trods for at metaforer som nævnt har været udsældte for at fungere som poetiske, retoriske eller litterære ornamenteringer af det sociologiske sprog og er blevet betragtet med udbredt skepsis i sociologiens vedvarende kamp for at opnå videnskabelig status og berettigelse, opererer både Zygmunt Bauman og John Urry ikke desto mindre med metaforer som metodiske redskaber til at formidle deres fortolkninger, til at sætte en træg sociologisk fantasi i omdrejninger hos læseren og til at skabe og skærpe bevidstheden om sociale forhold under forandring. Heri er de dog ingenlunde alene. Mark Johnson (1981) påstod således for årtier tilbage, at vi nu til dags befinder os midt i 'Metaformania' – at metaforer efterhånden er blevet så allestedsnærværende og allemandseje, at selv samfundsvidenskabsfolk, der tidligere i vid udstrækning ignorerede eller tog afstand fra metaforer, nu finder fornøjelse i og drager nytte af at anvende dem i deres videnskabelige praksis såvel analytisk som fremstillingsmæssigt. Hos Bauman har metaforerne været en iboende del af forfatterskabet i efterhånden mange år, og han bemærker eksempelvis, hvordan "tænkning ved hjælp af me-

taforer ikke er en aktivitet, man behøver føle sig foranlediget til at undskylde ... Brugen af metaforer stammer fra og signalerer vores ansvar over for de mulige menneskelige objekter for/deltagere i den aktivitet, der kendes under betegnelsen 'sociologi'" (Bauman i Jacobsen, Marshman & Tester 2007: 265-266). Ligeledes skriver Urry, at "sociologisk tænkning, ligesom alle andre former for tænkning, kan ikke foregå uden metaforer" (Urry 2000:21). Der er således ingen tvivl om, at både Bauman og Urry betragter metaforer som vigtige og nødvendige analytiske redskaber for at forstå og indfange en lang række sociale forhold.

Således er både Baumans og Urrys metaforer om mobilitet og socialitet udtryk for det, Lakoff og Johnson (1980) betegnede som 'orienterende metaforer', hvor de tilsyneladende enkeltstående metaforer indgår i mere omfattende og forgrenede begrebsmæssige forståelsesuniverser, som Consuelo Corradi (1990) kaldte 'metaforiske netværk', eller som Stephen C. Pepper (1967) ramtende beskrev som 'rodmetaforer' og 'verdenshypoteser'. Samtidig er de orienterende metaforer ifølge Lakoff og Johnson oftest kendetegnede ved at være spatiale – de relaterer til rummet eller organiseringen af rummet, hvilket også er tilfældet med flere af de metaforer, vi præsenterer nedenfor. I de kommende seks bokserunder vil vi således kort præsentere og konfrontere Baumans og Urrys metaforer med henblik på at illustrere, hvordan den selvsamme nutidige sociale virkelighed metaforisk kan indfanges og vurderes på vidt forskellig vis.

1. omgang: 'Flydende modernitet' vs. 'mobilitetsparadigmet'

Denne sociologiske supersværvægtskamps 1. omgang tilbyder en indledede overordnet konfrontation mellem Baumans 'flydende paradigme' og Urrys 'mobilitetsparadigme', og udvekslingen mellem disse to 'paradigmer' afslører substantielle teoretiske og metaforiske modsætninger. Efter i en årrække at have flirtet med den postmoderne metafor, der forsøgte at indfange konturerne af et kontingenspræget socialt habitat hinsides moderniteten, er Bauman siden årtusindskiftet blevet særligt kendt for sin vedvarende anvendelse af metaforen om den 'flydende modernitet' (i *Liquid Modernity*, *Liquid Love*, *Liquid Life*, *Liquid Fear* og *Liquid Times*) som en modpol til, men også en forlængelse af den 'faste modernitet' (jf. Jacobsen 2005). Bauman oplister i *Liquid Times* den 'flydende modernitets' fem særlige karakteristika. For det første opløsningen, nedbrydningen og afmonteringen af sociale former, traditioner og strukturer, der be-

grænser og omkranser det individuelle valg – de bliver nu flydende og ude af stand til at opretholde deres form i længere tid ad gangen (*opløsningen af det sociale*). For det andet adskillelsen og opløsningen af forholdet mellem magt og politik – hvor mange af verdens problemer forekommer globale, er den politiske magt til stadighed lokalt forankret (*handlingsproblematikken om, hvem der skal og kan gøre noget*). For det tredje den gradvise, men ubønhørlige og vedvarende tilbagetrækning, udhuling og indskrænkning af en fælles statsgaranteret forsikring mod individuel ulykke og fejltagelse, hvilket både som årsag og virkning medfører, at kollektiv handling mister sin fordums effekt og attraktionsværdi (*kollektivets/fællesskabets forfald*). For det fjerde sammenbruddet af langsigtet tænkning, planlægning og handling og et medfølgende behov for at glemme, slette og aflære i stedet for at opbygge, udvikle, modne og tillære – sidstnævnte kumulativt orienterede begreber synes nu i stigende grad bedagede (*utopiens undergang – det kortsigtedes sejr*). Slutteligt at ansvaret for at løse de problemer og dilemmaer, der genereres af konstant forandrede og usikre omstændigheder, nu ene og alene falder tilbage på individet (*individualiseringens skyggeside*) (jf. Bauman 2007). Overordnet set, og med et begreb fra Anthony Giddens (1990), 'udlejrer' den flydende modernitet med andre ord mennesker fra deres tilhørsforhold og sociale baser uden på nogen måde at tilbyde muligheder for at 'genindlejr' dem igen. Baumans metafor om 'den flydende modernitet' signalerer således atomisering, opløsning, mangel på kontrol og på ansvarlighed, og den klassiske formulering af Karl Marx og Friedrich Engels (1848/1976:30) om, at alt "fast og solidt fordufter", og at "alle faste, indgroede forhold med tilhørende ærværdige forestillinger og meninger bliver opløst, og de nye, der dannes, bliver forældede, inden de kan nå at stivne" indfanger således essensen af Baumans metafor om 'den flydende modernitet'. En interessant betragtning hos Bauman er, at selvom han taler om 'det flydende' eller 'fluiditeten', så er det flydende i sin konsekvens kendetegnet ved dets egen modsætning – 'det faste'. Han har således udtalt i et interview, at "det er netop på grund af fluiditet, at verden forekommer så hårdnakket uhåndterlig" (Bauman i Jacobsen 2005:48). Fluiditet fører, hos Bauman, til en forstening af verden, hvorved mennesket mister kontrollen over den og som konsekvens heraf mister troen på, at de selv kan forandre den.

I forlængelse heraf fremfører Urry poetisk, at "udviklingen af en 'mobil sociologi' fordrer metaforer, der betragter socialt og materielt liv, som om det var 'bølger på en flod'" (Urry 2003:59), og hans 'mobilitetsparadigme' handler således om, at sociologien metaforisk set må mobiliseres og ændre kurs for

at kunne forstå og analysere de komplekse og mangeartede mobilitetsstrømme, som ifølge ham karakteriserer samtiden. Urry kritiserer sociologien for hidtil at have været a-mobil – for at have fokuseret for ensidigt på nationer, 'rødder', lokale fællesskaber og ansigt til ansigt-relationer og dermed negligere rejser, flow og medieret kommunikation. I modsætning hertil konstruerer Urry et 'mobilitetsparadigme', der sætter rejser, strømme og forbindelser, mobile teorier og mobile metoder øverst på den sociologiske dagsorden, idet det "sometider virker som om, at hele verden er på farten" (Urry 2007:3). Mobilitetsparadigmet er en 'bevægelses-orienteret samfundsvidenskab', der fremhæver, hvorledes alle sociale entiteter, fra enkelte husstande til store virksomheder og nationalstater, forudsætter mange forskellige former for faktisk og potentiel bevægelse. Paradigmet "forbinder analyser af rejser, transport og kommunikation med de mange måder, hvorpå økonomisk og socialt liv performs og organiseres gennem tid og på tværs af rum" (Urry 2007:6). Den ontologiske præmis er således, at alt socialt liv konstitueres gennem faktiske eller potentielle bevægelser af mennesker, informationer og objekter: Alle sociale relationer involverer 'forbindelser', som er mere eller mindre 'på distancen', hurtige, intense, virtuelle og bevægelige. Hermed problematiseres sociologiens paradigmatiskke 'nærhedsmetafysisk', som tager udgangspunkt i lokale ansigt til ansigt-relationer.

Mobilitetsparadigmet er desuden en del af en post-humanistisk drejning i sociologien (Urry 2007:50). I forlængelse af aktør-netværk-teori kritiserer Urry sociologien for fejlagtigt at være en *human*videnskab, der adskiller mennesker, deres tanker og handlinger, fra ikke-mennesker og materielle verdner (f.eks. informationer, objekter, teknologier og bygninger), og derved reduceres samfund til rene sociale entiteter på trods af, at mennesker og ikke-mennesker indgår i utallige nære kombinationer. Hvis mennesker var overladt til sig selv, til deres nøgne kroppe og fælles ansigter, så ville hele verden ikke være på farten, og de globale strømme ville være få. Et andet karakteristika ved mobilitetsparadigmet er dets systemiske blik. Urrys (2007:51-53) pointe er, at enhver mobilitetsform kræver sit heterogene system. Mobilitetssystemer producerer og organiserer komplekse mobiliteter (f.eks. biltrafik, togdrift, lufthavne og mobil kommunikation), og de muliggør forudsigelige og risikofrie strømme af mennesker, aktiviteter, informationer og objekter på tværs af tid og rum. Mobilitetsparadigmet er dog ikke kun et strømmens paradigme, da mobilitetsstrømme altid forudsætter materielle *immobililer*, der distribuerer sådanne strømme (jf. 4. omgang nedenfor).

Lad os afslutte denne første omgang i boksekampen med at fremhæve en markant forskel mellem de to kombattanter. Hvor Bauman bruger 'den flydende modernitet' som en metaforisk optik i hans særegne modernitetsdiagnose og modernitetskritik, bevæger Urry sig med mobilitetsparadigmet hinsides samtidsdiagnosen og opstiller regler for, hvorledes den mobile sociologi faktisk skal bedrives.

2. omgang: 'Mismeeting' vs. 'meetingness'

Ansigt til ansigt-socialitet eller møder har optaget store dele af den klassiske sociologi (f.eks. Georg Simmel, Alfred Schütz og Erving Goffman), og temaet udgør udgangspunktet for 2. omgang. Baumans flydende metafor betoner kritisk de aspekter af nutidens socialitet, der omhandler tiltagende distance, afstand, flugt og asocialitet som metaforer for den måde, hvorpå mennesker forholder sig til hinanden og deres sociale forpligtelser. Til at beskrive socialiteten i den flydende moderne verden anvender Bauman således fortrinsvis metaforer, der vægtlægger opløsningen af det sociale. Særligt er metaforen om 'mismeeting', som Bauman låner hos Martin Buber, interessant, fordi den samlet beskriver de forskellige strategier, der anvendes med henblik på at undgå alt for intim, forpligtende eller langvarig kontakt med andre. Formålet er – enten af frygt eller 'mixofobi', som Bauman betegner det – at slippe for nærkontakt med det potentielt farlige, ambivalente eller ukendte, og 'mismeeting' står således i direkte modsætning til det moralske ansvar og den indlevelse, som Baumans mere nærhedsmoralske perspektiv betoner som en forudsætning for socialitet (jf. Bauman 1993, 1995). 'Mismeeting' skaber, ifølge Bauman, "et domæne præget af ikke-kontakt, et emotionelt tomrum, der både er ugæstfrit over for sympati og antipati, et ukendt territorium uden vejanvisninger, et vildtreservat midt i livsverdenen" (Bauman 1993:154). De mennesketyper, der i særlig grad mestrer 'mismeeting', er med Baumans metaforiske begreber 'flanøren' og 'spilleren', for hvem mødet med andre blot udgør en disengageret del af et i forvejen overfladisk og narcissistisk hverdagsliv uden social substans eller varige bånd.

Andre metaforer, som Bauman benytter om relationsfæren i den flydende modernitet, er henholdsvis 'exit' og 'escape', der begge både relaterer til nære mikrosammenhænge og globale makroforhold. Hvor Alfred O. Hirschman (1970) oprindeligt opererede med tre handlingstyper – 'exit', 'voice' eller 'loy-

alty' – reducerer Bauman disse til i dag udelukkende at dreje sig om førstnævnte. Mens længerevarende loyalitet er utænkeligt og urentabelt, er det kritisk at hæve sin røst eller gøre indsigelser ikke meget bevendt i den flydende modernitet, hvor kritik neutraliseres af forbrugerismens fremvækst (Bauman 2001b:99ff). Strategien 'exit', og i tæt parløb hermed også 'escape', er nu *the name of the game* både blandt almindelige borgere og beslutningstagere. Begge signalerer de måder, hvorpå man undviger interessen i og ansvaret for andre, som man i kraft af ens sociale status eller økonomiske formåen faktisk burde påtage sig. Som konsekvens betegner Bauman den såkaldte 'eksterritoriale elite' – en bred betegnelse for politiske og økonomiske ledere, velhavere og andre, i en global sammenhæng, bedrestillede grupper – som en genopstand udgave af de klassiske 'fraværende godsejere', der altid befandt sig mindst i armslængdes afstand fra deres fæstebønder og helst endnu længere væk. I modsætning til fordums 'faste' modernitet og dens 'tunge' kapitalisme, der knyttede de velstillede og de mindrebemidlede i gensidige afhængighedsrelationer og et varigt skæbnefællesskab, understøtter den flydende modernitet derimod en flydende og let kapitalisme, der fungerer som et drøjt opløsningsmiddel for sociale forpligtelser og moralsk ansvar (Bauman 2000a).

Vi har beskrevet hvorledes Bauman bruger metaforerne 'mismatching', 'escape' og 'exit' til at fremhæve, hvorledes mobil magt og social distance praktiseres i den flydende modernitet. Mens Urry undertiden også betoner, hvorledes netværkskapital kan bruges som et middel til 'escape' og 'exit' – til at undgå sociale forpligtelser og uønsket socialitet – så understreger han imidlertid primært, hvorledes de, der er besiddelse af en høj 'netværkskapital', er privilegerede og magtfulde, fordi denne kapitalform kan udveksles til, hvad han metaforisk kalder 'meetingness'. 'Meetingness' er et eftertragtet gode, fordi ethvert netværk, ifølge Urry, kun fungerer, hvis det fra tid til anden er periodisk 'aktiveret' gennem lejlighedsvis samtilstedeværelse. *Ceteris paribus*, netværksaktivering sker kun, hvis der er periodiske begivenheder hver uge, eller måned eller år, hvor 'meetingness' er mere eller mindre obligatorisk ... For at kunne fortsætte med at være en del af et givent netværk, er der forpligtelser til at rejse, at mødes og tale (Urry 2007:221).

Urrys pointe er således, at senmoderne samfund oplever en stigning i antallet og omfanget af personrejser, fordi nære netværksmedlemmer i stigende grad befinder sig på afstand af hinanden, og det er derfor nødvendigt at rejse engang imellem for at mødes ansigt til ansigt. I kontrast til Baumans portrættering af 'opløsningen af det sociale', så argumenterer Urry således for, at

vi i dag rejser mere og mere, ikke for at flygte og afkoble, men for at blive forenet med vores nære relationer og imødekomme sociale forpligtelser, der ikke altid kan honoreres gennem telefonopkald eller sms-beskeder. Urry bruger en forretningsmetafor om 'meetingness' til at forklare socialiteten mellem venner og familiemedlemmer, fordi nære relationer i stigende grad kun mødes sporadisk, og når de endelige kan mødes, fordrer det planlægning og koordinering samt omfattende rejseaktivitet, da færre netværksrelationer i dag er lokalt forankrede.

Med metaforen om 'meetingness' kritiserer Urry således også Manuel Castells for at være for 'kognitivistisk', da ansigt til ansigt-socialitet og kropslige netværkspraksisser forsvinder i strømmen af informationer hos Castells (Urry 2007:163). Metaforen om 'meetingness' fremhæver derimod, at samtilstedeværelse spiller en vigtig rolle selv i mobile netværkssamfund, og her trækker Urry især på Deirdre Boden og Harvey Molotch, der skrev: "Den robuste og vedvarende nødvendighed af traditionelle menneskelige kommunikationsprocedurer er blevet undervurderet" i globaliseringsdiskurserne (Boden & Molotch 1994:258). Boden og Molotch talte også om 'nærhedskompulsion', og i forlængelse heraf konstaterer Urry, at "megen rejseefterspørgsel lader til at udspringe fra en magtfuld 'nærhedskompulsion', for at føle behovet for fysisk nærvær og imødekomme sociale og kulturelle forpligtelser i forhold til ens nære sociale relationer (til tider mod ens vilje ...)" (Larsen, Urry & Axhausen 2006:5). Ansigt til ansigt-møder, med deres rige verden af øjenkontakt, ansigtsudtryk, kropssprog, 'ansigtsarbejde', tillidsarbejde, intimitet, fornøjelser osv., er en meget vigtig komponent af 'netværkskapital', og da møder forudsætter tilstedeværelse og rejseaktivitet, er de ofte meget ressourcekrævende (både med hensyn til tid og penge) i sammenligning med medierede netværkspraksisser. *Periodiske* ansigt til ansigt-møder vedligeholder socialt liv, der indeholder megen virtuel og kommunikativ mobilitet samt lange perioder præget af relativ afstand og ensomhed. I mobile netværkssamfund, hvor mange forbindelser befinder sig på distancen, og folk derfor i mindre grad 'støder ind i' eller besøger hinanden dagligt eller på ugebasis, bliver muligheden for at foretage lejlighedsvis fysiske rejser for at mødes afgørende for at kunne opfylde de sociale 'forpligtelser', som det indebærer at være en del af ethvert netværk. På trods af at telefoner og internettet er fremtrædende bestanddele i netværkskapital, er de indtil videre dårlige substitutter for den sanselige rigdom, der kendetegner ansigt til ansigt-socialitet. Rejser og periodiske møder på distancen er ifølge Urry i stigende grad nødvendige og obligatoriske for socialt

liv i netværkssamfundet, og ikke desto mindre er mange ekskluderet fra at deltage i sådanne møder, da de er tidskrævende og ikke mindst dyre.

Hvor Baumans metafor om 'mismatching' således betoner social opløsning og social afstandsskabelse, der potentielt truer med at underminere selve socialiteten, leverer Urrys metaforer om 'meetingness' og 'netværkskapital' forståelser af det sociale, hvor det derimod er de sociale forbindelser og forpligtelser på afstand, der skaber en ny slags netværkssocialitet.

3. omgang: 'Turister' og 'vagabonder' vs. 'netværkskapital'

På trods at Bauman og Urrys noget bastante og programmatisk konstatationer af, at "i dag er vi alle på farten" (Bauman 1998a:77), og "til tider virker det som om, at hele verden er på farten" (Urry 2007:3), så argumenterer de begge for, at mobiliteten er socialt differentieret, og at den er blevet en af de afgørende nutidige stratifikationsmekanismer. I denne 3. omgang duelleres således om, hvilke metaforer der på er mest fyldestgørende vis kan indfange mobilitetens stratificerende natur og konsekvenser.

Mest kendt og anvendt er her måske Baumans metaforer om henholdsvis 'turist' og 'vagabond', der indfanger den dikotomiske *oplevelse* af mobilitet. For at værdsætte disse metaforer, er det imidlertid nødvendigt først at minde om en tredje og mere generel metafor, 'nomaden'. For Bauman signalerer overgangen fra fast til flydende modernitet en ændring i mobilitetsmetaforer. Hvor de rejsende – dog ikke nødvendigvis forstået i geografisk, men netop i metaforisk forstand – tidligere i den faste modernitets tidsalder var 'pilgrimme', der allerede tidligt i tilværelsen fastlagde deres endemål for derefter målrettet at forfølge det, er de i dag snarere 'nomader', der imidlertid hverken følger faste ruter og rejsekort, og de søger ej heller på forhånd fastlagte destinationer eller bliver ét sted længe ad gangen (Bauman 1995:82ff). Denne nomadiske oplevelse – der snarere er et eksistentielt livsvilkår end et egentligt valg – er imidlertid ikke enstrenget eller ensartet, og Bauman beskæftiger sig med, hvordan nomadernes forskellige oplevelse af mobilitet – som mulighed og begrænsning – udgør den nye stratifikationsfaktor i en flydende moderne verden. Han skriver herom:

Den nøjagtige betydning af 'nomadisme' varierer fra en social position til en anden, og 'mobilitet' kommer til mennesker i en mangfoldighed af former ...

Mens visse mennesker opnår en uhørt grad af frihed til at bevæge sig, er andre i stigende grad *glebae adscripti* [stavnsbundne slaver]. I en mobil verden bliver bevægelsesfriheden hastigt den mest eftertragtede og omdiskuterede værdi og en vigtig indsats i den nye globale såvel som nationale stratifikation (Bauman 1998b:206).

Denne differentierede og stratificerede oplevelse af mobilitet indfanges netop metaforisk af 'turisten' versus 'vagabonden'. Hvor førstnævnte møder en verden fuld af muligheder og kan rejse frit, stille sin sult på indtryk og oplevelser efter behov og behag, og som allesteds bydes velkommen med åbne arme, er sidstnævntes oplevelse snarere præget af nødtvungen rejse, tvangsforflytning, eksil eller landflygtighed, og alle steder er det ugæstfrihed, modvilje og mistro, der møder 'vagabonden'. Hvor 'turistens' oplevelse af verden er kendetegnet af et overdådigt forbrug af materielle goder og livsmuligheder, er 'vagabondens' derimod et liv som 'defekt forbruger', der kun lige kan klare sig gennem dagen og vejen (Bauman 1998a:77ff). Den sociale slagside i mobilitet mellem 'turister' og 'vagabonder' er således umiskendelig, og Bauman opsummerer denne situation med ordene: "Vi er vidner til den nomadiske livsforms hævn over territorialitets- og bosættelsesprincippet. I modernitetens flydende stadium beherskes den bofaste majoritet af den nomadiske og eksteritoriale elite" (Bauman 2000a:13). Selvom vi alle i dag – som livsomstændighed og livsnødvendighed – er på farten, er det Baumans pointe, at ikke alle har de samme muligheder for at udleve et liv som 'turister' på førsteklasse, og at en stor gruppe efterlades enten som fordrevne 'vagabonder' eller stavnsbindes til såkaldte 'immobiliseringslokaliteter' så som sociale ghettoer, flygtningelejre og fængsler (Bauman 2001a:110ff).

Mens Urrys tidligste mobilitetsværk *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-First Century* (2000) sjældent diskuterer mobilitet i relation til ulighed og stratifikation, gør han det derimod til et centralt tema, som vi nu vil vise, i sin seneste *Mobilities* (Urry 2007). Dette gør han ved at introducere den ovenfor omtalte metafor 'netværkskapital' (Urry 2007:194-198), som han mener kan forklare, hvorledes mobilitet er blevet nutidens afgørende stratifikationsfaktor (her henviser han direkte til Bauman), og derved kan denne metafor ses som en begrebslig videreudvikling af Baumans arbejde. Urry skriver: "Begrebet netværk er også en dominerende metafor for vores globale tid snarere end eksempelvis 'maskiner'" (Urry 2003:50). Hvor Urry førhen primært diskuterede netværk i rumlige termer (f.eks. 'strømme' og 'flow'), taler han nu også om 'netværkskapital', og derved forbinder han diskussioner om net-

værkssamfund og mobilitet med spørgsmål om 'kapitalformer' (Bourdieu 1984) og social ulighed (Urry 2007; Larsen, Urry & Axhausen 2006). Netværkskapital kan ligeledes ses som en forlængelse af Manuel Castells' (1996) bredere metafor om 'netværksamfund'. Castells' forståelse af netværksamfundet er i udgangspunktet en makro-orienteret beskrivelse, og han diskuterer det ikke i relation til familier og venner, hverdagsliv og sociale netværk, men Castells' arbejde indikerer, at socialitet i stigende grad er forbundet med mobile kommunikationsteknologier og face-to-*interface* performances.

En del af Urrys senere arbejde har desuden beskrevet, hvorledes nære relationers sociale netværk i stigende grad antager karakter af materielle og teknologiske netværk, der ekspanderer rumligt, således at socialt liv og nære forbindelser ofte foregår på (trods af) afstand, hvilket kan besværliggøre regelmæssig ansigt til ansigt-interaktion og øger afhængigheden af kommunikationsteknologier (som dokumenteret i Larsen, Urry & Axhausen 2006). Dette betyder, at netværkspraksisser og socialt liv mere bredt afhænger af adgangen til regelmæssig medieret kommunikation og periodisk fysisk mobilitet, hvilket Urry kalder 'netværkskapital'. Urry definerer netværkskapital "som kapaciteten til indgå og opretholde sociale relationer med de mennesker, som ikke nødvendigvis er [geografisk] nære, og som genererer følelsesmæssige, finansielle og praktiske goder" (Urry 2007:197). Netværkskapital muliggør således, at nære forbindelser kan forblive nære på trods af de ofte omfattende geografiske afstande, der adskiller dem. Kapitalformen afhænger af regelmæssig adgang til og evnen til at bruge forskellige kommunikations- og transport-systemer (f.eks. mobiltelefon, internettet, pas, kreditkort osv.). Kapitalformen henviser derfor til en persons, gruppes eller samfunds potentiale for egenrådighed og regelmæssig kropslig, virtuel og kommunikativ mobilitet. Dem, der er rig på denne kapital, kan rejse og kommunikere konstant, hurtigt og komfortabelt, og de er på farten af egen fri vilje og for fornøjelsens skyld (Baumans 'turister'), mens dem, der mangler denne kapital, i større eller mindre omfang er fanget i immobile ghettoer eller er *tvunget* på farten og sjældent møder gæstfrihed (Baumans 'vagabonder')(jf. Jacobsen & Larsen 2008). Det er således magtpåliggende for Urrys 'mobilitetsparadigme' at studere, hvorledes mobilitet er blevet en – hvis ikke den mest – afgørende nutidige stratifikationsfaktor, og dette kan gøres ved at operationalisere metaforen om netværkskapital. For jo mere et samfund er organiseret omkring mobiliteter, cirkulationer og distancerede netværk, desto større er betydningen af netværkskapital i forhold til de andre kapitalformer beskrevet af Pierre Bourdieu (1984).

Selvom Urry og Bauman således begge med tiden (førstnævnte lidt forsinket i forhold til sidstnævnte) er kommet frem til, at mobilitet, netværkskapital og ressourcer er væsentlige elementer i den nye globale sociale stratifikation, er Baumans perspektiv umiskendeligt mere dystert og pessimistisk end Urrys, der stadig argumenterer for, at kommunikation og interaktion selv på omfattende afstand bidrager positivt til skabelsen og opretholdelsen af det sociale.

4. omgang: 'Ikke-steder' vs. 'fortøjninger'

Denne 4. omgang omhandler fysiske steder og det rumlige. Baumans beskrivelse af udviklingen i det socio-spatiale rum er udpræget dystert læsning. Han mener grundlæggende, at byrummet som arketyper på nutidens sociale rum gradvist er blevet transformeret til et 'offentligt-men-ikke-civilt' rum; et rum, hvor den almindelige offentlige adgang er begrænset, og hvor civilitet forstået som respekt for og åbenhed mod andre nu er afløst af sindrige strategier for at undgå kontakt og fysiske indretninger med det formål at sprede og frastøde mennesker (Bauman 2001c). Bauman repræsenterer således en slags *fall of public place*-tankegang (Jacobsen & Chatterjee 2001), hvor det engang tilsyneladende eksisterende offentlige og civile byrum nu er blevet desinificeret og desocialiseret – et byrum, hvor fremmede tidligere mødte hinanden tilfældigt og uforbeholdent, er nu erstattet af klinisk designede, forudsigelige og gennemkontrollerede rum. Det, Marc Augé (1995) har betegnet som 'ikke-steder' – parkeringspladser, indkøbscentre, terminalbygninger, transithaller, venteværelser og vejnet – ekspanderer nu overalt og eroderer enhver mulighed for at skabe andet end flygtig og overfladisk menneskelig kontakt. På sådanne 'ikke-steder' hersker funktionalitet i stedet for socialitet, og det vigtigste er uhindret og uforstyrret at holde gang i forbrugersamfundets vigtigste funktion: cash-flowet. Bauman bemærker desuden, hvordan indretningen af sådanne 'ikke-steder' nu i stigende grad understøtter 'mismeeting' og vice versa: "Den overordnede effekt af anvendelsen af mismeeting er at 'desocialisere' det potentielt sociale rum eller at forhindre det fysiske rum, man bevæger sig i, fra at blive et socialt rum" (Bauman 1993:155).

Væksten i disse 'ikke-steder' kommer både til udtryk gennem adfærdsmæssige strategier såvel som arkitektoniske tiltag, og Bauman beskriver en tiltagende militarisering af byrummet i den flydende modernitet i form af en

vækst i antallet af bevæbnede vagtposter, cirkulerende politibiler, overvågningskameraer, adgangskort og 'ingen adgang'-skilte, der skal sikre, at mødet med de(t) fremmede i videst muligt omfang undgås. Steven Flustys (1997) maleriske oversigt over såkaldte 'glatte steder', 'anspændte steder', 'hemmelige steder', 'skorpede steder' og 'stikkende steder' er alle eksempler på de mange mikrostrategier, der arkitektonisk anvendes for at gøre potentielt offentlige steder offentligt utilgængelige. Disse strategier benyttes for at skabe afstand, hvorved man undgår, at uønskede eller potentielt farlige elementer slår sig alt for permanent ned – et dansk eksempel herpå er på Hovedbanegården i København, hvor enerverende høj klassisk musik skal afholde bumser, misbrugere og andre suspekter fra at forsamlе sig på deres faste sted ved udgangen til Istedgade. Disse tiltag skal desuden sikre, at 'mismøetings' ikke bliver til 'møetings', og at det offentlige rum ikke misbruges til offentlige formål. Inklusions- og eksklusionsmekanismer udtrykkes og afspejles således i socio-spatiale termer, og Bauman omtaler metaforisk ekspansionen af såkaldte 'portfællesskaber', der beskytter beboerne og samtidig holder udefrakommende ude. De er en slags 'frivillige ghettoer' eller 'befæstede fællesskaber', hvor 'turisterne' kan hygge sig og føle sig sikre, når de ikke er på farten, der står i skærende kontrast til de 'ufrivillige ghettoer', hvor den flydende modernitets 'menneskelige affald' henslæber et liv under panoptisk overvågning og ude af syne i både konkret og moralsk forstand for resten af befolkningen, der gerne vil forbruge i fred og ro, (Bauman 2000b, 2001a). Konsekvensen er, at rummet bliver asocialt, utilgængeligt, ekskluderende og tømt for menneskelig mening. Den flydende modernitet er ifølge Bauman kendetegnet ved eskaleringen af sådanne 'ikke-steder' eller befæstede steder – steder som i øvrigt i høj grad er mobilitetslandskaber, men som ikke besidder nogen social betydning.

Her vil Urry løfte paraderne og hævde, at disse såkaldte 'ikke-steder' – lufthavne, motorveje, hoteller, moteller, jernbaner osv. – er vigtige rum for mobilitetsforskere, og at de er alt andet end 'ikke-steder'. Metaforisk kalder Urry derimod sådanne stationære rum, der faciliterer mobilitetsstrømme, for 'fortøjninger' [*moorings*]. Som Urry skriver med eksplicit reference til Bauman:

Mobiliteter kan ikke blive beskrevet uden at tage hensyn til de nødvendige rumlige, infrastrukturelle og institutionelle fortøjninger, der konfigurer og muliggør mobiliteter – det, som genererer, hvad David Harvey kalder 'rumlige fix'. Derfor er former for afkobling eller de-territorialisering ... som kendetegner den flydende modernitet (Bauman 2000), altid ledsaget af forskellige former for rhizomatisk til-

kobling og re-territorialisering. Der findes uafhængige systemer af immobile materielle verdener og især nogle exceptionelle immobile platforme såsom sendere, veje, garager, stationer, ledninger, lufthavne, havne og fabrikker, hvor igennem mobiliseringen af lokaliteter udspilles, og hvorved steder omarrangeres og skaler materialiseres. Sådanne systemers komplekse karakter stammer fra mangearterede fikseringer eller fortøjninger, som ofte befinder sig på en substantiel fysisk skala, der muliggør fluiditeten i den 'flydende modernitet' (Hannam, Sheller & Urry 2006:3).

Mobile systemer forudsætter således mere eller mindre stationære platforme, så mobilitetsparadigmet arbejder dermed ud fra en dualitet mellem strømme og soliditet, mobilitet og immobilitet (og herved udfordrer paradigmet indirekte Baumans føromtalt forestilling om 'den flydende modernitet') (Urry 2007:53-54). Og det er netop *på grund af* stigningen af sådanne 'fortøjninger', at 'globaliseringen' og dermed mobilt socialt liv, bliver mulig, og det er derfor en 'humanistisk' fejlslutning at afskrive dem som overflødige 'ikke-steder' (Urry 2007:146-156). 'Fortøjninger' er derimod ifølge Urry steder kendetegnet ved komplekse materielle systemer, informationssystemer og specifikke former for mobile socialitet, som han i særdeleshed diskuterer i relation til lufthavne, den mobile modernitets paradigmatiske rum. Urry kommer med flere argumenter for, at det ikke er plausibelt at se lufthavne som 'ikke-steder'. For det første er de fulde af socialitet; de er f.eks. arbejdspladser, møderum for 'meetingness' og 'forbrugskatedraler' (George Ritzers begreb), og derved kommer de mere og mere til at ligne almindelige byer. Lufthavne er således ikke kun steder, hvori man færdes fra punkt A til B, men også steder for megen socialitet og konsum. Urrys besnærende tanke er således, at i stedet for at forstå lufthavne – og andre 'fortøjninger' – som 'ikke-steder', bør vi i stedet forstå, hvorledes byer mere og mere kommer til at ligne lufthavne, idet byer i stigende grad – som Bauman også fremhæver i det ovenstående – kendetegnes ved elektronisk overvågning, vagter, visiteringer, adgangskort, portfællskaber, designede rum, konsum- og mødelandskaber samt ind- og udrejser af ting og mennesker. Som Urry skriver:

Argumentet om at lufthavne er ikke-steder bygger på en alt for statisk forståelse af steder, som om steder er givet og uforanderlige og ikke deler nogle karakteristika med lufthavne. Hvad der derimod er påfaldende, er hvorledes steder i stigende er ligesom lufthavne (Urry 2007:147).

Urrys pointe er således at det er en sociologisk dobbeltsynd at overse lufthavne, idet de både er særegne socio-materielle rum, systemer og 'fortøjnin-

ger', hvorigennem den globale sociale orden produceres, samt en metaforiske figur for udviklingen af byrum, som i stigende grad kendetegnes ved mobilitetsstrømme og 'fortøjninger'.

Hvor Bauman i denne omgang fremfører påstanden om, at byrummet i stigende grad udvikler sig i retning af 'ikke-steder', hvor socialitet opløses og umuliggøres, forsøger Urry sig derimod med et højrehåndshook mod denne påstand ved at hævde, at vores samtid snarere ser en markant stigning i 'fortøjninger', der skaber fundamentet for socialitet.

5. omgang: *'Det belejrede samfund' vs. 'det mobile netværkssamfund'*

De forudgående fire omgange har tydeliggjort, hvorledes Baumans og Urrys beskrivelser af forandringer i socialitet, mobilitet og socio-materielle rum diverger, og det fører os frem til, hvordan de metaforisk forstår selve det samfund, hvori disse forandringer udspiller sig.

Hos Bauman er der som konsekvens af hans ovenstående betragtninger en markant og tiltagende bekymring for, at samfundet er ved at falde fra hinanden, og han omtaler med en militaristisk metafor, hvorledes særligt to fremherskende 'metaårsager' i den flydende modernitet er i færd med at 'belejre samfundet'. På den ene side er der globaliseringen, der med sin ubønhørlige kraft truer med at underminere samfundet, som vi kender det fra den klassiske sociologiske litteratur, der er territorielt afgrænset og autonom enhed – det, vi kalder nationalstaten. Bauman beskriver derfor, at vi i dag befinder os i et 'post-trinitært samfund', hvor fortidens sammenfald mellem stat, nation og territorium nu er en saga blot, og at der i stedet findes et 'globalt grænseland', hvor der ikke længere er nogen, der tager ansvar eller er i stand til at udøve kontrol. Mens handlinger er lokale, forbliver de presserende problemer globale. Han beskriver denne globale verden metaforisk som en jumbojet, hvor passagererne sidder med en ubehagelig mistanke om, at kaptajnen for længst har forladt cockpittet. Desuden er globalisering en centrifugal proces, fordi den "adskiller lige så meget som den forener – den adskiller, når den forener" (Bauman 1998a:2). Bauman er i de senere år således blevet særdeles globaliserings skeptisk eller globofobisk og taler stadig oftere om fænomenet 'negativ globalisering', der henviser til, hvorledes globalisering langt fra at forene, skabe større gensidig forståelse eller sikre solidaritet mellem mennesker snarere graver kulturelle kløfter og skaber økonomisk ulighed og politisk handlingslammelse (Bauman 2006a:96ff).

På den anden side taler Bauman om individualiseringen, der fungerer som et socialt opløsningsmiddel, fordi den udvikler sig i en stadig mere patologisk retning med fokus på selvidentitet, separatistiske anerkendelseskampe, en underminering af velfærdsstaten og på en forbrugeristisk ekskluderende forståelse af medborgerskab (Bauman 2001b). Han beskriver derfor metaforisk – med en blanding mellem en funktionalistisk og socialdarwinistisk tankefigur – det individualiserede samfund som ”en krop, der sønderriver sig selv, for at hver eneste af dens celler, eller i det mindste de mest levedygtige af dem, kan leve bedre for sig selv” (Bauman 1999:31).

De to fronter, der hver især bekæmper og opløser samfundet, er således globalisering og individualisering, og samfundet er belejret af både indre og ydre fjender, hvorved socialiteten – selve samfundets sammenhængskraft og overlevelse – kommer under angreb. Når Bauman omtaler ’det belejrede samfund’ er det således med en bevidst valgt dramatisk metafor for en situation, hvor samfundet som sammenhængende enhed og totalitet trues, og hvor der konstant ude i det globale grænseland udkæmpes ’rekognosceringkrige’ – som dem i Irak og Afghanistan – mellem ’os’ og ’dem’, alt mens samfundet falder fra hinanden indefra. Denne historisk hidtil usete situation udgør også en udfordring for sociologien, ’videnskaben om samfundet’, såfremt samfundet, som vi kender det, ophører med at eksistere, og som han skriver: ”Ulig genopstandelsen af guder, der er teologiens genstandsfelt, så udgør udsigten til samfundets genopstandelse som en troværdig forestillet totalitet en udfordring for sociologien” (Bauman 2002:48).

Urry fremhæver ligeledes, hvorledes nationale samfunds autonomi og styringsmæssige potens undermineres af grænseoverskridende strømme og netværk. Men Urry er tydeligvis mindre bekymret over denne svækkelse af nationer og stater end Bauman. Dette skyldes, at Urry mener, at sociologiens teoretiske, metodiske og politiske linse har fokuseret alt for snævert på nationssamfund, og hvad der foregår inden for deres respektive grænser (Urry 2000, kapitel 1) – hvad Ulrich Beck på det seneste har kaldt ’metodisk nationalisme’ (Beck 2007). Metaforisk udtrykt, så fokuserer sociologiens ’metodiske nationalisme’ introvert på nationers rødder og overser deres ruter til og forbindelser med andre steder, og dette på trods af at samfund altid har været kendetegnet ved såvel rødder som ruter, eller med andre ord, ’dwellings’ og rejser. Urrys argument er således, at sociologiens perspektiv må bevæge sig hinsides nationalstater og afkoble den tilsynealdende intime forbindelse mellem nation og samfund samt forstå, hvorledes mange samfund faktisk over-

skridter, er på tværs af, befinder sig imellem eller er udstødt af specifikke nationalstater. Sociologer skal således ikke længere være *nationale* sociologer, der anskuer sociale fænomener og problemer inden for en nationalstatslig optik, men være mobile, kosmopolitiske sociologer, der betragter, hvorledes spørgsmål såsom klima og social ulighed ikke lader sig forstå adækvat inden for et snævert afgrænset nationalt perspektiv, idet disse fænomener i høj grad er konstitueret igennem mobile og mere eller mindre globale strømme. Mobilitetsparadigmet fordrer således, at sociologer bliver postnationale og i stand til at følge globale strømme, hvilket Urry kalder 'mobile metoder' (Urry 2007).

Hvor Bauman, som så mange andre, fremhæver individualisering som karakteristisk for senmoderniteten, taler Urry derimod mere om hvad vi kan kalde en 'netværksliggørelse' af sociale relationer (jf. Larsen, Urry & Axhausen 2006). Og hvor Bauman ser individualiseringen som 'opløsende' for solide og varige sociale relationer, at individer afkobles fra hinanden, fremhæver Urry derimod, at teknologimedierede netværk forbinder 'individualiserede' individer i en netværkssocialitet, hvor der er *forpligtelser* til at mødes, skrive og ringe. Og som vi allerede har diskuteret ovenfor, er Urrys 'netværkskapital' netop en kapitalform, der *forener* 'individualiserede' individers netværk, der ikke er indlejrede i specifikke lokaliteter. Urry kritiserer samtidig Robert Putnam (2000) for at fastholde, at fællesskaber og social kapital er bundet til lokalsamfund, og at mobilitet underminerer disse (Urry 2007:198-199). Men det er et for ensidigt, amobilt perspektiv. Et alternativt mobilt, kosmopolitisk perspektiv vil kunne vise, hvorledes mobilitet og 'netværkskapital' former og opretholder social forbindelser – med andre ord 'social kapital' – mellem nære individer, som lever på distancen. Med henvisning til netværkssociologen Barry Wellman (2001) taler Urry derfor om 'forbundet individualisering' [*networked individualism*], hvorved han henviser til, at individer er blevet portaler for mobilkommunikation, og at de på samme tid er konstant forbundne med deres øvrige netværksforbindelser, hvorved de på dialektisk vis på en og samme tid individualiseres og 'forbindes', ikke bare med andre mennesker, men også med en masse ting og systemer (Urry 2007:174). Hos Urry hænger 'individualisering' og individuelle handlinger [*agency*] uløseligt sammen med 'systemliggørelse'. Jo mere personlige netværk er, desto vigtigere er de systemer, der muliggør den personalisering (Urry 2007:25). Den individuelle 'forbundethed', som giver individer uhørte muligheder for mobilitet og kommunikation på distancen, og som smager af 'frihed', har dog også en bitter eftersmag af systemliggørelse og monitorering:

Når folk bevæger sig rundt og udvikler deres individuelle livsprojekter ... så ekspanderer de deres personlige netværk, og de lader til at udøve stigende 'handlen' [agency]. Men når de udøver sådan 'handlen', så efterlader de meget af sig selv som spor i computere, som er centrale for næsten alle mobilitetssystemer. Disse rekonfigurerer mennesker som spredte stykker af informationsspor i diverse 'systemer', som de fleste ikke er bevidst om. Individuer eksisterer i stigende grad hinsides deres private kroppe og efterlader sig spor i informationsrum. Selvet spredes ud eller bliver gjort mobilt gennem serier af sådanne spor (Urry 2007:53).

På samme dialektiske måde som Urry taler om mobiliteter og 'fortøjninger', taler han altså også om individualisering og systemer (Urry 2007; Larsen, Urry & Axhausen 2008). Ifølge Urry har vi indgået en 'faustisk pagt' med sådanne systemer: De forøger på den ene side i uhørt grad vores handlingsmuligheder, men prisen er på den anden side, at vi bliver afhængige af dem, og de overvåger og registrerer de fleste af vores fysiske og digitale bevægelser (Urry 2007:275).

Selvom Urry således er opmærksom på de potentielt negative konsekvenser af individualisering og den medfølgende 'systemliggørelse', der kan understøtte panoptisk kontrol og afhængighed, er han dog i udgangspunktet langt fra så bekymret over denne udvikling som Bauman, der frygter, at samfundet falder fra hinanden eller udvikler sig til et 'frygtsamfund'.

6. omgang: Moralsk/utopisk sociologi vs. deskriptiv/dystopisk sociologi

I det ovenstående har vi i form af selektive nedslag i udvalgte, men ikke desto mindre repræsentative dele af Baumans og Urrys nyere forfatterskaber forsøgt at vise, hvorledes deres indbyrdes forskellige metaforiske forståelser af socialitet og mobilitet bevirker, at de kommer frem til forholdsvis forskellige beskrivelser, analyser og opfattelser af karakteren af og tilstanden på nutidens samfund. Som konsekvens heraf skulle det også være tydeligt, at den type af sociologi, de hver især privilegerer og praktiserer, principielt er forskellig. Selvom ingen af dem sværger loyalitet mod en bestemt skoledannelse, tradition eller paradigme, er der dog ingen tvivl om, at deres forskelligheder bunder i fundamentalt modsatrettede opfattelser af sociologiens stil og mission. Formmæssigt er deres sociologiske boksestil – hvis vi skal blive i den anvendte sportsmetafor – overvejende inkompatibel, hvor Bauman fremstår som den essayistiske, skønlitterært inspirerede, anti-systematiske og anti-establishment tænkner, mens Urry mere efterfølger den systematisk opbyggede argumenta-

tionslinje, den strukturerede bog og en akademisk distance til sit tema. Hvor Bauman næsten udelukkende skriver alene, dyrker Urry derimod arbejdsfællesskabet – f.eks. med tidligere studerende eller kolleger – som en integreret del af sin sociologiske praksis, og hvor Bauman ofte deltager aktivt i den offentlige debat med kritiske indlæg i dagspressen, holder Urry sig derimod betydeligt mere i baggrunden af verserende politiske sager.

Indholdsmæssigt er deres sociologiske virke også væsensforskelligt. Baumans sociologi er et iboende moralsk indigneret og ubønhørligt kritisk opråb til den omverden, han mener kan drage nytte af sociologisk indsigt og forståelse. Det har vedvarende været hans grundopfattelse, at sociologien skal indgå i en kontinuerlig fortolkning af og dialog med den menneskelige erfaring med henblik på at forbedre den menneskelige eksistens. Hans politiske sindelag er umiskendeligt, han tager konsekvent de svagestes parti, og han argumenterer vedvarende for politikken betydning – enten principielt eller konkret udmøntet (jf. Bauman 1999, 2004). Han vedkender sig derfor åbent sine socialistiske sympatier, og han benytter ofte begreber som 'det gode samfund' og 'det fælles bedste', der ellers kun sjældent finder vej ind i sociologibøger. Når han skriver, appellerer han direkte til eller interPELLERER personligt sin læser – selvom han ønsker, at læseren skal lære at tænke for sig selv, er han dog stadig optaget af at overbevise, argumentere og diskutere. Tony Blackshaw indfanger rammende Baumans sociologiske sindelag – og dets modsætning – ved at konstatere: "Baumans måde at bedrive sociologi på er mere kendetegnet af liden-skab end nøjagtighed, mere af fantasi end orden, mere af litteratur end samfundsvidenskab" (Blackshaw 2005:53). Der er i det hele taget en uudslettelig politisk og moralsk dimension i Baumans sociologi, men han hverken politiserer eller moraliserer. Kendetegnende for Bauman er det, at han kun meget sjældent – men f.eks. i forbindelse med 'borgerløn' – foreslår konkrete politiske løsningsforslag eller sociale handlingstiltag, der *skal* implementeres eller udføres. Hans sociologi er humanistisk og utopisk – han er i sandhed en 'håbets utopist' (Tester & Jacobsen 2005) – og selvom hans beskrivelser til tider kan forekomme dystre og dommedagsagtige, så er deres formål at bevidstgøre mennesker om den omverden, de er en del af, således at de – såfremt de selv ønsker det – kan medvirke til at forandre den. Sociologien er således en slags fødselshjælper i et kritisk-utopisk projekt, der kan pege på de uforløste muligheder, de forpassede chancer og de glemte håb (Bauman 2006b:92-93). Derfor er sociologien – måske mere end nogensinde før – så vigtig. Som Bauman og Tim May skriver i deres *Thinking Sociologically*:

Sociologien kan ikke korrigere for verdens mangler, men den kan få os til at forstå dem på en mere sammenhængende måde og derved hjælpe os til at handle på baggrund af dem med det formål at skabe menneskelige fremskridt. I denne globaliseringstid har vi mere end nogensinde før brug for den viden, som sociologien kan tilvejebringe. Når alt kommer til alt, så sætter en forståelse af os selv i nutiden os i stand til at tage hånd om de nuværende samfundsforhold og relationer, uden hvilken der ikke ville være noget håb om at forme fremtiden (Bauman & May 2001:116).

For Bauman er sociologiens fornemmeste formål således at interessere sig næsten skamløst for mennesker, og hans er dermed en markant humanistisk sociologi (Jacobsen 2006). Metaforerne hos ham udgør dermed en konkret udmøntning af hele denne måde at bedrive og forstå sociologi på. Tony Blackshaw skriver således om Baumans metaforer, der koncist opsummerer, hvorledes de hænger uløseligt sammen med hans kritisk-utopiske projekt:

I Baumans hænder bliver metaforerne andet og mere end blot forklaringsredskaber, fordi de tilbyder ham en måde, hvorpå han kan give stemme til de socialt udstødte ... Det er gennem disse metaforer, at Bauman transformerer sociologien fra et medium, hvorigennem sociologer fortrinsvis læser og skriver til hinanden, til et politisk og etisk forum til at komme i kontakt med det foruroligende – sociologien som en slags tilstræbt konfrontation med det fremmedartede (Blackshaw 2005:76-77).

Hvor Bauman således forsøger at humanisere den verden, han beskriver, gennem metaforer og et politisk engagement, er Urrys perspektiv i sammenligning hermed derimod mere deskriptivt, apolitisk og næsten post-humanistisk. Selvom Urry i årenes løb er blevet stadig mere optaget af social stratifikation og forestillinger om 'det gode samfund' (jf. Jacobsen & Larsen 2008), så tager han i modsætning til Bauman ikke parti for de mobilitetssvage, og meget af hans sociologi beskæftiger sig derfor med mobilitetens 'solside' såsom turister, lufthavne og forretningsmøder (Urry 1990, 2007). Hans sociologi er i store træk amoralsk, den fokuserer på det eksisterende, og formålet er at konstruere et paradigme for, hvorledes mobilitetssociologien skal bedrives videnskabeligt. Forsimpler sagt, så er Urrys primære formål at transformere sociologien snarere end at forandre samfundet – hvor det hos Bauman, stadig en smule forsimplet, forholder sig omvendt (for ifølge ham kan sociologien medvirke til at forandre samfundet). Og hvor Bauman beskæftiger sig med mennesker af kød og blod, der enten lever det frie forbrugsliv eller forbløder i fattigdom, så be-

tyder Urrys applicering af kompleksitetsteori – der nedbryder grænser mellem human- og naturvidenskaberne (Urry 2003) og især aktør-netværks-teori (som er notorisk kritisk overfor 'spekulativ' kritisk teori) – at objekter, data og teknologier er lige så vigtige for ham som 'mennesker', og 'mennesker' eksisterer således kun i kombination med sådanne ikke-menneskelige komponenter. Mennesker er aldrig kun mennesker i Urrys sociologi. Vi kan sige, at hvor Bauman er bekymret over globaliseringens eller den flydende modernitets dehumanisering, så er Urrys linse rettet imod at forstå og forklare globaliserings systemiske karakter.

Hermed postulerer vi imidlertid ikke, at Urrys sociologi er ukritisk, eller at den udelukkende forherliger den mobile modernitet. Det sidste er især iøjnefaldende i hans beskrivelser af, hvorledes vi har indgået en slags djævelsk pagt med teknologier og i særdeleshed i den overrumplende og dystopiske fremtidssociologiske sortie i *Mobilities* med titlen "Systems and Dark Futures", hvor Urry dystert og nærmest dystopisk proklamerer, at den mobile modernitet medfører uoprettelige ødelæggelser af miljøet, og at vi derfor har valgt mellem to onder:

På den ene side er der en dystopisk barbarisme med uregulerede klimaændringer, elimineringen af mange eksisterende 'civiliserende' praksisser i relation til økonomisk og socialt liv, og den brutale omstødelse af mange innovationer inden for mobilitet og netværkskapital fra de seneste årtier. Og på den anden side er der en dystopisk digital-orwellisering af selvet og samfundet med mere eller mindre ingen faktisk mobilitet uden digital sporing og eftersporing, hvor næsten ingen, i det mindste i de rige samfund, er uden for det digitale panoptikon og med en kulstofdatabase som det offentlige parameter på værdi og status (Urry 2007:276).

Urry er således nu i stigende grad optaget af at forstå og forudse de utilsigtede miljømæssige konsekvenser af en modernitet organiseret omkring fysisk mobilitet, og hans mørke forudsigelse er, at det eneste valg vi er efterladt med, hvis vi vil undgå et 'miljømæssigt folkemord' eller en opgivelse af vores mobile livsstile, er et digitalt panoptikonsystem, der overvåger, kanaliserer, regulerer, bevilger og blokerer hverdagens mobilitetsstrømme i realtid, således at dem, der kører eller rejser for meget, eller er for miljøbelastende, stoppes og straffes herog-nu (Urry 2007:276-290).

Selvom både Bauman og Urry, som vi har forsøgt at vise, arbejder med metaforer som skabeloner til at indfange og reducere den sociale verdens omfattende kompleksitet, repræsenterer de hver især alligevel to vidt forskellige

måder at forstå sociologien som vidensform på – og herunder sociologiens relation til det omkringliggende samfund. Hvis man benytter Thomas Bénatouïls (1999) sondring – ganske vist oprindeligt formuleret i forhold til fransk sociologi – mellem en 'kritisk' og en 'pragmatisk' sociologi, tilbyder Bauman tydeligvis et betydeligt mere kritisk blik på den sociale verden, mens Urry er mere pragmatisk, også selvom en sådan sondring kun i et vist omfang er retvisende. Bénatouïl betegner den kritiske sociologi som en forholdsvis strukturelt orienteret "teori om de forhindringer, den møder – om deres sociale baggrunde og sociologiske betydning – og en teori om en kritisk overkommelse heraf" (Bénatouïl 1999:380), hvilket ganske godt afspejler Baumans humanistiske perspektiv på de strukturelle forhold, der stratificerer og adskiller, mens den pragmatiske sociologi snarere er deskriptiv, pluralistisk og handlings- og aktørfokuseret, hvilket i en vis grad stemmer overens med Urrys sociologiske vinkling. Men i modsætning til den 'selvretfærdiggørelse', som Bénatouïl betragter som et iboende karaktertræk ved den kritiske sociologi, er Baumans perspektiv snarere selvudslettende og opmærksom på begrænsningen af den viden, han tilvejebringer, og i modsætning til Bénatouïls beskrivelse af den pragmatiske sociologi må Urrys tilgang siges at være mindre engageret i at iværksætte eller anspore til konkret handling og er mere optaget af at beskrive verden, som han opfatter den. Bauman ville bastant afvise sådan en neutral eller ikke-engageret sociologisk praksis, og han skriver således: "Der gives ikke noget valg mellem 'engagerede' og 'neutralt' måder at bedrive sociologi på. En uengageret sociologi er en umulighed" (Bauman 2000a:216), mens Urry givetvis ville betragte Baumans sociologi som et kritisk-politisk projekt, der befinder sig i sociologiens grænseland eller randområde.

Afgørelsen: Det 'sande' vs. det 'interessante'

Vi har i det ovenstående fremført en fiktiv sociologisk sværvægtsbokssekamp over seks omgange med Zygmunt Bauman i det røde ringhjørne og John Urry i det blå ringhjørne. Kampen er fiktiv, fordi den aldrig – i faktisk forstand – har fundet sted. Derudover må kampens udfald i og for sig siges at være uafgjort på dommerstemmer, eftersom det heller ikke har været vores ønske eller ambition at kåre en mester i metaforisk forståelse af socialitet og mobilitet. Det vigtige er imidlertid måske heller ikke, hvem der har 'ret' eller taler 'sandt', da det efterhånden – i det mindste siden den lingvistiske vendings anerken-

delse af sociologien som en særlig slags sprogpil – er konventionel visdom, at den slags autoritative afgørelser om absolutte sandheder i sociologisk sammenhæng stort set er umulige.

Ganske vist kan man altid vurdere, hvorvidt særlige metaforer er mere eller mindre retvisende, brugbare, adækvate eller rimelige, men dette vil i sidste instans fordre, at metaforerne blev holdt op mod, måles på eller appliceret på en konkret empirisk case, hvilket vi her ikke har tilstræbt. Man bør desuden være opmærksom på, at der i almindelighed findes et utal af ofte indbyrdes modsætningsfyldte kriterier for at vurdere og evaluere berettigelsen eller 'rigtigheden' af sociologiske teorier eller forståelser (jf. f.eks. Campbell 1981), men i sidste instans afhænger det naturligvis af ens egen målsætning. Vi vil – for at undgå at blive anklaget for relativisme – dog hævde, at selvom 'sandhedsværdien' af sociologiske metaforer vanskeligt lader sig afgøre, da sandhedsbegrebet i sig selv er voldsomt problematisk (er det eksempelvis kriterier om korrespondance, kohærens, kommunikativ enighed eller pragmatisk nytteværdi, der skal lægges til grund i vurderingen af sandheden af en påstand, teori eller metafor?), er der ingen tvivl om, at der kan og bør opsættes kriterier for bedømmelsen af metaforer (jf. f.eks. Inkson 2005). Vi mener i den forbindelse, at validitet snarere end sandhed er et rimeligt kriterium at vurdere metaforer ud fra, og at adækvans og konstruktivitet er indikatorer på denne validitet. Metaforer kan således naturligvis være mere eller mindre valide, hvilket dog ikke relaterer til en konventionel kvantitativ metodeforståelse af validitet – at man måler det, man ønsker at måle. Vi argumenterer derimod for det, Laurel Richardson (1993) kalder 'transgressiv validitet', hvormed hun henviser til, at forskellige måder at frembringe og formidle viden på – eksempelvis gennem metaforer – kan overskride indgroede opfattelser og fastlåste forståelser i videnskaben. Metaforer er netop transgressivt valide, hvis de tillader os at se på velkendte fænomener med nye øjne, der både bryder med common sense og videnskabelig doxa. Metaforers validitet hviler desuden på deres adækvans, hvilket i første omgang afhænger af, hvorvidt de begreber, der indgår i mere forgrenede metaforiske netværk, er ekspliciterede og meningsfuldt koblede, og i sidste instans af, hvorvidt de tilbyder et billede af den sociale virkelighed, der genererer et tilstrækkeligt element af genkendelighed hos læseren. Slutteligt kan man også forvente af metaforer, at de er konstruktive – at de netop skaber nye verdener og nye forståelser hos dem, der anvender dem, der åbner op for nye måder at handle i verden på. Vi afviser således ikke, at metaforer kan testes, men vi argumenterer for, at denne testning altid må tage

højde for, at metaforens formål ikke er som en 1-1 afbildning målt op mod en faktisk eksisterende virkelighed, men derimod som en rekontekstualisering af denne virkelighed med henblik på at for os til at forstå den på en anden, og måske bedre, måde.

Selvom vi således ikke kan afslutte denne artikel med at kåre en vinder af den metaforiske boksekamp mellem Zygmunt Bauman og John Urry, eftersom disse vurderingskriterier for metaforisk tænkning overlader en sådan afgørelse til læseren, kan der dog ikke desto mindre udledes noget mere generelt og principielt af denne fiktivt iscenesatte konfrontation mellem og sammenligning af to teoretiske sværvægttere – og det er netop vigtigt at betone deres teoretiske fokus, da ingen af dem, som sådan, er synderligt empiriske i deres forskningsforankring. Som allerede Murray S. Davis konstaterede for år tilbage, er det vigtige i en sociologisk eller samfundsvidenskabelig teoretisk kontekst nemlig slet ikke, hvem der taler *sandt*, men hvorvidt det, man bidrager med, er *interessant*. Om det sande versus det interessante skrev Davis:

Man har længe troet, at en teoretisk tænker betragtes som storslået, fordi hans teorier er sande, men dette er forkert. En teoretiker betragtes som stor, ikke fordi hans teorier er sande, men fordi de er interessante (Davis 1974:309).

Videre konstaterede Davis:

Alle *interessante* teorier, i det mindste alle *interessante* samfundsteorier, er et angreb på det, deres publikum tager for givet ... Hvis disse teorier ikke udfordrer, men blot bekræfter det, der tages for givet, vil publikum reagere med at afvise deres værdi, alt imens de bekræfter deres sandhed (Davis 1974:313).

For både Baumans og Urrys vedkommende gælder det, at deres respektive metaforer og teoretiske skabeloner til at forstå mobilitet og socialitet i en foranderlig verden tilbyder nye, udfordrende og forfriskende vinkler på samfundets udvikling/afvikling, og selvom man altid kan diskutere validiteten af de metaforiske landskaber og portrætter, de maler, er det – efter vores opfattelse – indiskutabelt, at de begge tilbyder fascinerende betragtninger og begrebsmæssige forslag, der kan åbne op for nye og forskellige fortolkninger og forståelser af vanskeligt tilgængelige fænomener. Som sekundanter i ringhjørnerne af denne supersværvægtskamp mellem to af nutidens store samfundstænkere kan vi indbyrdes godt være subjektivt uenige om, hvis metaforer, der forekommer mest hensigtsmæssige, adækvate, konstruktive, meningsfulde eller

anvendelige, men vi kan ikke være uenige om, at både Bauman og Urry med hver deres metaforiske værktøjskasser begge tilbyder interessante og innovative vinkler på samfundet og på videnskaben om samfundet, sociologien.

Med fare for at blive anklaget for at gå relativismens ærinde (vi betragter det dog snarere som en humanistisk pragmatisme), og som en slags konklusion på denne konfrontation mellem Zygmunt Bauman og John Urry, vil vi således ihukomme Grace Kellys udødelige ord fra filmen *High Noon*: ”Jeg er ligeglad med, hvem der har ret, og hvem der tager fejl – der må være en bedre måde for mennesker at leve på”.

1. En tak til de to anonyme referees for konstruktive kommentarer og forslag til forbedringer af vores manuskript.

Litteratur

- Augé, Marc (1995): *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
- Bauman, Zygmunt (1993): *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Zygmunt (1995): *Life in Fragments*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Zygmunt (1998a): *Globalization – The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (1998b): ”Identity – Then, Now, What For?”. *Polish Sociological Review*, 3 (123):205-216.
- Bauman, Zygmunt (1999): *In Search of Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2000a): *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2000b): ”What it Means ’To Be Excluded’: Living to Stay Apart – or Together?”. i Peter Askonas & Angus Stewart (red.): *Social Inclusion: Possibilities and Tensions*. New York: St. Martin’s Press.
- Bauman, Zygmunt (2001a): *Community – Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2001b): *The Individualized Society*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2001c): ”Uses and Disuses of Urban Space”, i Barbara Czarniawska & Rolf Solli (red.): *Organizing Metropolitan Space and Discourse*. Malmö: Liber.

- Bauman, Zygmunt (2002): *Society Under Siege*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2004): *Europe – An Unfinished Adventure*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2006a): *Liquid Fear*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt (2006b): "Kritisk teori", i Michael Hviid Jacobsen (red.): *Baumans mosaik – essays af Zygmunt Bauman om etik, kritik og utopi, 1990-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bauman, Zygmunt (2007): *Liquid Times*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Zygmunt & Tim May (2001): *Thinking Sociologically*, 2. udgave. Oxford: Blackwell.
- Beck, Ulrich (2007): "Beyond Class and Nation: Reframing Social Inequalities in a Globalizing World". *British Journal of Sociology*, 58 (4):679-705.
- Bénatouil, Thomas (1999): "A Tale of Two Sociologies: The Critical and the Pragmatic Stance in Contemporary French Sociology". *European Journal of Social Theory*, 2 (3):379-396.
- Blackshaw, Tony (2005): *Zygmunt Bauman*. London: Routledge.
- Boden, Deirdre & Harvey Molotch (1994): "The Compulsion of Proximity", i Roger Friedland & Deirdre Boden (red.): *Nowhere: Space, Time and Modernity*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Campbell, Tom (1981): *Seven Theories of Human Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, Manuel (1996): *The Rise of the Network Society*. London: Blackwell.
- Corradi, Consuelo (1990): "The Metaphoric Structure of Scientific Explanation". *Philosophy and Social Criticism*, 16 (3):161-178.
- Davis, Murray S. (1971): "That's Interesting – Towards a Phenomenology of Sociology and a Sociology of Phenomenology". *Philosophy of the Social Sciences*, 1 (4):309-344.
- Flusty, Steven (1997): "Building Paranoia", i Nan Ellin (red.): *Architecture of Fear*. New York: Princeton Architectural Press.
- Giddens, Anthony (1990): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Hannam, Kevin, Mimi Sheller & John Urry (2006): "Editorial: Mobilities, Immobilities and Moorings". *Mobilities*, 1 (1):1-22.
- Hirschman, Alfred O. (1970): *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Inkson, Kerr (2005): "Protean and Boundaryless Careers as Metaphors". *Journal of Vocational Behavior*, 69:48-63.
- Jacobsen, Michael Hviid (2005): "'Alt fast og solidt fordufter...' – Zygmunt Baumanns metafor om modernitetens metamorfose". *Social Kritik*, 100:32-49.
- Jacobsen, Michael Hviid (2006): "En humanistisk sociologi – om mennesker, for mennesker, fra et menneske", i Michael Hviid Jacobsen (red.): *Baumanns mosaik – essays af Zygmunt Bauman om etik, kritik og utopi, 1990-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen, Michael Hviid (2007): "Sociologiens metaforiske samfund – metaforer om 'samfundet', 'samfundet' som metafor". *Sosiologisk Tidsskrift*, 15 (4):285-316.
- Jacobsen, Michael Hviid & Nilesh Chatterjee (2001): "The Fall of Public Place: Sociological Reflections and Observations on a Supermodern American Ghost City". *Sociologisk Arbejdsrapport*, 3 (9):1-112.
- Jacobsen, Michael Hviid, Sophia Marshman & Keith Tester (2007): *Bauman Beyond Postmodernity: Critical Appraisals, Conversations and Annotated Bibliography 1989-2005*. Aalborg: Aalborg University Press.
- Johnson, Mark (red.) (1981): *Philosophical Perspectives on Metaphor*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Larsen, Jonas, John Urry & Kay Axhausen (2006): *Mobilities, Networks, Geographies*. Aldershot: Ashgate.
- Larsen, Jonas, John Urry & Kay Axhausen (2008): "Coordinating Face-to-Face Meetings in Mobile Network Societies". *Information, Communication & Society*, 11 (5): 640-658.
- Larsen, Jonas & Michael Hviid Jacobsen (2008): "Metaphors of Mobility – Inequality on the Move", i Max Bergman et al. (red.): *Mobility and Social Inequality*. Aldershot: Ashgate.
- Marx, Karl & Friedrich Engels (1848/1976): "Det kommunistiske partis manifest", i *Udvalgte skrifter, Bind I*. København: Forlaget Tiden.
- Nisbet, Robert A. (1969): *Social Change and History: Aspects of the Western Theory of Development*. New York: Oxford University Press.
- Nisbet, Robert A. (1976/2002): *Sociology as an Art Form*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Pepper, Stephen C. (1967): *Concept and Quality: A World Hypothesis*. LaSalle, IL: Open Court.

- Putnam, Robert (2000): *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.
- Richardson, Laurel (1993): "Poetics, Dramatics and Transgressive Validity: The Case of the Skipped Line". *Sociological Quarterly*, 34 (4):695-710.
- Rigney, Daniel (2001): *The Metaphorical Society: An Invitation to Social Theory*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Tester, Keith & Michael Hviid Jacobsen (2005): *Bauman Before Postmodernity: Invitation, Conversations and Annotated Bibliography 1953-1989*. Aalborg: Aalborg University Press.
- Urry, John (1990): *The Tourist Gaze*. London: Sage Publications.
- Urry, John (2000): *Sociology Beyond Society: Mobilities for the 21st Century*. London: Routledge.
- Urry, John (2003): *Global Complexities*. Cambridge: Polity Press.
- Urry, John (2007): *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.
- Wellman, Barry (2001): "Physical Place and Cyberplace: The Rise of Personalised Networking?". *International Journal of Urban and Regional Research*, 25 (2):227-252.